

**SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE
EKONOMIJE PREDUZEĆA**

SADRŽAJ:

<i>Uvod</i>	1
1. <i>Nezaposlenost</i>	3
1.1. <i>Vrste nezaposlenosti</i>	3
1.2. <i>Tržište rada</i>	4
1.3. <i>Minimalni iznos nadnice</i>	5
1.4. <i>Kolektivni ugovor</i>	6
2. <i>Zaposlenost/nezaposlenost u BiH</i>	7
2.1. <i>Plaće i zaposlenost</i>	7
2.2. <i>Ispitivanje tržišta rada u BiH</i>	8
3. <i>Zapažanja prilikom popunjavanja ankete</i>	9
4. <i>Zaključak</i>	10
<i>Literatura</i>	11

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

UVOD

Prva pojmovna određenja ekonomije nalazimo još u antičko doba u redovima poznatih grčkih filozofa Platona i Aristotela. Sam pojam ekonomije potiče od riječi "**oekonomija**" koju je upotrebljavao Aristotel i koja je nastala kao složen pojam sastavljen od grčke riječi "**nomos**" zakon i "oikos" kuća. Tom riječju Aristotel je označavao pravila, zakone kućnog gazdovanja, odnosno zakone upravljanja domaćinstvom. Proizilazi da su antički mislioci ekonomiji pridavali značaj kao praktičnoj disciplini koja se bavi ekonomijom domaćinstva.

Ekonomija kao naučna disciplina, zaokružena i sistematski izučavana naučna oblast, relativno je novijeg datuma. Nastanak ekonomije kao nauke vezuje se za ime Adama Smita i njegovu knjigu "Bogastvo naroda" iz 1776. godine. U ovom dijelu prvi put se istražuje kako su tržišta organizovana, ekonomski život i proizvodnja, odnosno ekonomski razvoj. Tu su i radovi Davida Rikarda koji je istraživao probleme raspodjele ("Principi oporezivanja") i niza drugih autora iz poznate klasične političke ekonomije, odnosno engleske škole ekonomske misli.

Desetine ili stotine definicija ekonomije, na koje se nailazi u svjetskoj ekonomskoj literaturi, ukazuju na to da ekonomiju treba shvatati kao praksu, nauku i vještinu koja traži odgovore na pitanja: **šta** (koja dobra, koje robe) **proizvoditi**; kako oni treba da se **proizvode** (koji načini proizvodnje su najbolji); **za koga ih proizvoditi** (kako se raspoređuje to što se proizvede). Da bi nalazila odgovore na ta pitanja ekonomija proučava niz pojava: privredna kretanja, cijene, zaposlenost, trgovinu, izvoz, uvoz, politike koje vode države (i njihovi organi), firme preduzeća), novac, bankarstvo, kapital, bogastvo i siromaštvo, itd. Ekonomija traži načine i kako uticati na kretanje ovih pojava u željenom pravcu a sa ciljem povećavanja ukupnih efekata privrede. Ekonomija traži i odgovore kako subjekti optimalno da koriste oskudne i ograničene proizvodne resurse (rad, opremu, sirovine) u proizvodnji različitih roba. Tako bi se **ekonomija mogla definisati kao naučna oblast kojom se istražuje kako društvo da koristi oskudne resurse da bi proizvelo vrijedne robe i usluge i raspodijelili ih među različitim subjektima društva.**¹

Postojanje mnogobrojne podjele ekonomije, kao nauke: unutrašnja i međunarodna; po pojedinim privrednim granama (ekonomija poljoprivrede, industrije, saobraćaja, itd.); politička (koja tretira principe) i primjenjena (koja tretira primjenu principa na konkretne situacije i probleme). Jedna od najvažniji podjela je na **mikroekonomiju** (koja proučava ponašanje pojedinih dijelova ukupne privrede, kao što su preduzeća, privredne grane, domaćinstva) i **makroekonomije** (koja proučava funkcionisanje privrede neke zemlje ili više njih kao cijeline).

¹ Paul A. Samuelson, William. D. Nordhaus, Ekonomija, Mate, Zagreb, 1992.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

Mikroekonomija se uglavnom odnosi na izučavanje slijedćih fenomena: sticanje rezultata rada, politika cijena, politika i struktura troškova poslovanja, odnos između ulaganja i rezultata poslovanja, faktori koji uslovljavaju proizvodnju, cijene faktora proizvodnje. Osnovni principi mikroekonomije sastoje se u težnji da se ostvare što veći rezultati sa što manjim ulaganjima, čime se osigurava maksimiranje profita.

Makroekonomija redovno istražuje osnovne privredne agregate: društveni proizvod, zaposlenost, inflacija, izvoz, uvoz, ukupna ponuda i tražnja novca, finansijska tržišta, globalna raspodjela kao i njihove međusobne odnose i efekti tih odnosa. Uspješnost makroekonomske politike jedne zemlje zavisi od stepena ostvarivanja osnovnih ciljeva ekonomskog razvoja; optimalne stope privrednog rasta, pune zaposlenosti, stabilnosti cijena i uravnoteženosti odnosa u platnom i trgovinskom bilansu.

Makroekonomija i mikroekonomija su najuže povezana područja savremene ekonomije i ekonomske politike. Makroekonomija čini okvir i uređeno okruženje (posebno mjerama makroekonomske politike) za ponašanje preduzeća, države i stanovništva. Makroekonomija i mikroekonomija gledaju na istu scenu ali se usmjeravaju na različite aspekte tog pejzaža. Mikroekonomija istražuje individualno drvo u jednoj šumi, a makroekonomija brine o zdravlju cijele šume kao sistema. Mada je iz metodoloških razloga napravljena ova podjela, dobar ekonomista i uspješan menadžer mora uvijek da sagledava i mikro i makro dimenziju predložene politike da bi mogli zahvatiti cijelinu pozitivnih ali i negativnih efekata.

Ekonomija danas označava ukupnost ekonomskih nauka. U Francuskoj ekonomskoj literaturi i marksistička ekonomska misao govore o političkoj ekonomiji. U Njemačkoj je odmoćan termin "nacionalna ekonomija", a u Engleskoj nakon pojave "Principa ekonomije" A. Maršala istisnuta je riječ politička a ostala je samo riječ ekonomija. Isto je bilo i u SAD, posebno poslije "Ekonomije" P. Samuelsona, koja je prevedena na 80 stranih jezika i samim tim izvršila snažan uticaj naročito u zemljama u razvoju. I kod nas je, početkom ovog vijeka, za ovaj predmet uveden naziv Ekonomija ili Ekonomika.²

² Dr Milenko R. Stanić, Osnove ekonomije, Banja Luka; 2006.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

1. NEZAPOSLENOST

Sve savremene privrede su mješovitog karaktera. Regulisanje privrednog života odvija se preko tržišta sa manjom ili većom ulogom države. Iako takvi sistemi skladno funkcionišu u njima se povremeno javljaju poremećaji. U nekim periodima postoje povoljni uslovi poslovanja koji omogućuju ostvarivanje dobrih ekonomskih rezultata cijele privrede. U drugoim vremenskim perodima privreda ulazi u nepovoljne ekonomsko stanje koje dovodi do rasta nezaposlenosti i propadanja preduzeća i niskih profita. To ciklično kretanje savremenih privreda podrazumjeva njihovo kretanje iz faza ekspanzije i prosperiteta u faze recesija i kriza.

Recesija u privredi podrazumjeva pad proizvodnje i stope zaposlenosti. Postoji jasna veza između kretanja proizvodnje i stope nezaposlenosti u toku privrednih ciklusa. Prema Okunovu zakonu, na svakih 1% pada BDP stopa nezaposlenosti povećava se za 0,5%.

Osobe u radnom dobu svrstavaju se u zaposlene, nezaposlene ili one van kontigenta radne snage. Zaposleni su ljudi koji obavljaju neki plaćeni posao, kao što oni koji su zaposleni ali su odsutni zbog odmora, bolovanja ili štrajka. Nezaposleni su ljudi koji nisu zaposleni, ali aktivno traže posao ili čekaju povrat na posao. Oni koji su zaposleni ili nezaposleni nalaze se u radnoj snazi. Prema tome, broj radne snage predstavlja zbir zaposlenih i lica koja su se prijavila na biroima rada. Stopa nezaposlenosti predstavlja učešće u ukupnoj radnoj snazi onih koji žele da rade a nemaju posla.

$$\text{Stopa nezaposlenosti} = \frac{\text{broj nezaposlenih} \times 100}{\text{broj radne snage}}$$

1.1. Vrste nezaposlenosti

Ekonomisti razlikuju tri vrste nezaposlenosti: frikcionu, strukturnu i cikličnu.

Frikciona nezaposlenost nastaje zbog kretanja radnika između regija ili radnih mjesta.

Strukturna nezaposlenost predstavlja raskorak između ponude i potražnje za radnicima. npr. traže se informatičari a otpuštaju se radnici u sektoru građevine.

Ciklična nezaposlenost postoji kad je ukupna tražnja za radnicima niska. Ciklična nezaposlenost javlja se kad zaposlenost pada kao posljedica ne ravnoteže između agregatne ponude i tražnje.³

³ Dr Milenko R. Stanić, Osnove ekonomije, str. 138, Banja Luka; 2006.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

1.2. Tržište rada

Do sada smo učili da se ravnoteža na tržištu roba i faktora proizvodnje uspostavlja djelovanjem cijena. Padom cijena kada je ponuda veća od tražnje i rastom cijena kada je tražnja veća od ponude uspostavlja se tržišna ravnoteža. Međutim, ovaj mehanizam ne pokazuje puni uspjeh na tržištu radne snage. Savremene privrede permanentno imaju problem nezaposlenosti.

Tržište radne snage ne funkcionira na isti način kao druga robna tržišta. Radna snaga je subjektivan faktor proizvodnje, koji pruža svoje usluge u obliku rada za određeni vremenski period. Cijena rada se naziva plata ili nadnica i ona se često određuje nezavisno od odnosa ponude i tražnje za radnom snagom. U idealnom stanju tržišne ravnoteže, ponuda i tražnja za radnom snagom su izjednačene i nema nezaposlenosti. Kako je stvarno privredno stanje daleko od idealnog, uvijek postoji izvjestan broj nezaposlenih lica koja traže, a ne mogu da nađu posao. Nezaposlenost predstavlja razliku između ponude radne snage i traženja za njom, odnosno to je višak ponude nad traženjem za radnom snagom.

Da tržište radne snage funkcionira kao svako drugo robno tržište, tada bi došlo do opadanja plata i do smanjivanja nezaposlenosti. S padom nadnica, kao cijene rada očekujemo da se poveća tražnja za radnom snagom. Rad postaje jeftiniji i mnogim bi se robnim proizvođačima isplatilo da zaposle nove radnike i da ostvare s njima dodatne profite. S povećanom tražnjom i smanjenom ponudom radne snage smanjila bi se i nezaposlenost.

Ovo se u stvarnosti ne događa. Plate su rigidne nadole čak i u prisustvu visoke nezaposlenosti, jer su zaposleni radnici navikli na postignuti standard života i uporno se suprotstavljaju obaranju realnih plata. Na drugoj strani prirodni priraštaj stanovništva a zatim i migracija stanovništva sa sela u grad i iz poljoprivrede u druge djelatnosti, neprekidno povećavaju ponudu radne snage potpuno nezavisno od visine realnih plata.

Nezaposlenost se pojavljuje i kao rezultat prirodne stope ili voljne nezaposlenosti. Ova vrsta nezaposlenosti je dobrovoljna. Te grupe radnika iz raznih razloga odlučuju da ne prihvate posao pri postojećoj tržišnoj cijeni rada tj. najamnini. Njihove pretpostavke mogu ići u pravcu očekivanja većih najamnina u narednom periodu ili ta grupa radnika vrše cijeni odmor od rada po postojećim najamninama.

Ekonomiste interesuje prisilna nezaposlenost. To je situacija kad kvalifikovani radnici ne mogu da nađu posao pri važećim cijenama. Takva situacija je moguća jedino u situaciji kad cijena rada, najmnina, ne pokazuje dovoljnu fleksibilnost. Tržište rada obilježeno je savršeno fleksibilnim nadnicama neće podržavati prisilnu nezaposlenost. Cijene nadnica jednostavno bi klizile dolje ili gore sve dok tržište ne postane uravnoteženo.⁴

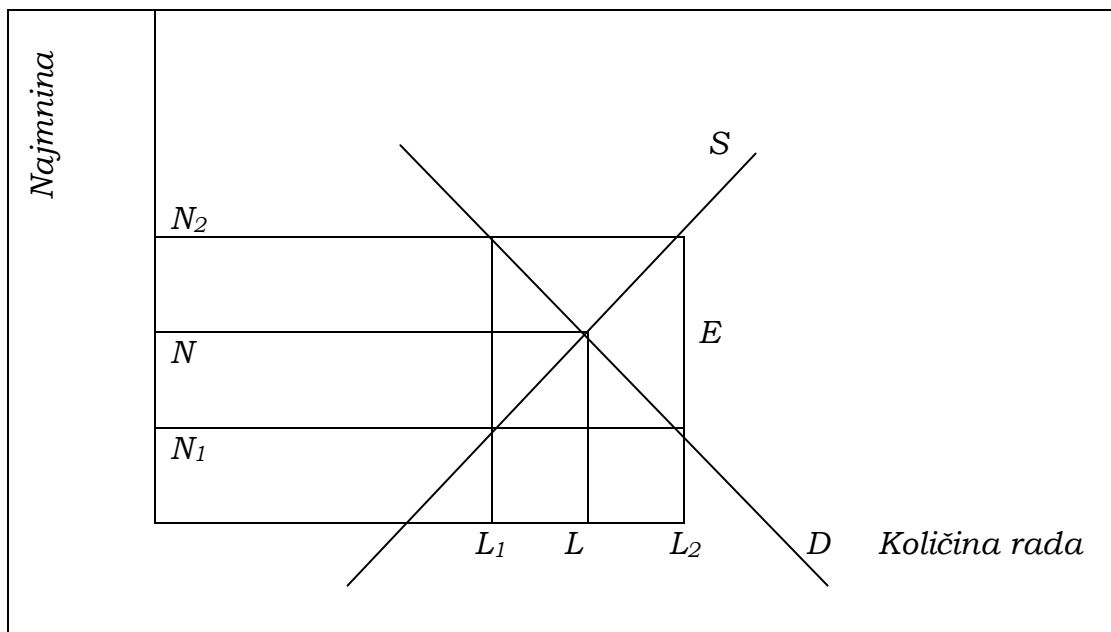
⁴ Dr Milenko R. Stanić, Osnove ekonomije, str. 138-140, Banja Luka; 2006.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

1.3. Minimalni iznos nadnice (najmnine)

Teorija prisutne nezaposlenosti predstavlja da su nadnice nefleksibilne. Krutost nadnica uslovljena je uticajem brojnih faktora. Politika plata većine firmi se utvrđuje na duži vremenski period, obično godinu dana. Zakonima se određuju minimalna cijena rada koje se svi subjekti moraju pridržavati. Sindikalne organizacije su takođe, moćan faktor određivanja visine nadnice na duže vremenske periode. Djelovanjem ovih faktora nadnice gube na fleksibilnosti i prestaju biti u kratkom roku, faktor čišćenja tržišta rada i uspostavljanja tržišne ravnoteže.

U većini razvijenih zemalja donešeni su zakoni koji određuju minimalni iznos najmnine, čime se štite radnici. Na slijedećoj slici predstavljen odnos ponude i traženje, prije ili kasnije, dovelo bi do ravnotežnog stanja koje je predstavljeno tačkom E u kojoj je najmnina jednaka N , a ravnotežna količina rada je L . Kada je minimalna najmnina određena ispod ravnotežne najmnine N_1 , ona neće uticati na uspostavljanje ravnoteže na tržištu i njene posljedice se mogu ignorisati. Ukoliko se najmnina utvrdi na nivou N_2 , ona će biti veća od ravnotežne najmnine N . U tom slučaju postaje veća ponuda od tražnje, jer je obim ponude L_2 , a obim traženja L_1 te se javlja višak rada u iznosu $L_1 - L_2$. takva nezaposlenost naziva se nevoljna nezaposlenost jer ljudi žele da rade, a nisu u mogućnosti da nađu posao. Zbog ovakvog djelovanja minimalnih najmanina, može se reći da one imaju pozitivne efekte za radnike koji su već zaposleni, jer podižu njihove najmanine, ali je njihovo djelovanje na nezaposlene negativno jer smanjuju tražnju za radom.⁵



⁵ Dr Milenko R. Stanić, Osnove ekonomije, str. 140-141, Banja Luka; 2006.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

Do sličnih posljedica može dovesti i djelovanje sindikata. To su radnička udruženja koja u njihovo ime pregovaraju sa poslodavcima i brane radničke interese. Kao rezultat pregovora sindikata i poslodavaca uspostavljaju se više najmanine od onih koje bi se uspostavile na slobodnom tržištu. Taj nivo može biti kao u prethodnoj slici u tački N₂ što će dovesti do istih posljedica kao i minimalne najmnine. Postojećim zaposlenima je da pri visokim najmninama jedan broj radnika, koji su ranije radili bude otpušten.

1.4. Kolektivni ugovor

Opšti pravni okvir kojim se uređuju sva pitanja vezana za radne odnose naziva se kolektivni ugovor. Kolektivni ugovor zaključuju sindikati i poslodavci. U našem pravnom sistemu ogovorne strane su sindikat i privredna komora, s tim što se uz njih pojavljuje vlada, kao treća ugovorna strana. Postoje dvije vrste kolektivnih ugovora: opšti i posebni.

Opšti kolektivni ugovor uređuje odnose iz radnih odnosa na nivou privrede kao cijeline, a posebni se odnose na pojedine grane i djelatnosti. Svaki radnik pojedinačno zaključuje sa svojim poslodavcem ugovor o zasnivanju radnog odnosa u skladu sa definisanim elementima u kolektivnom ugovoru.

Kolektivnim ugovorom se uređuju pitanja: uslovi i način zasnivanja radnog odnosa, raspoređivanje radnika, odmori, radno vrijeme, zaštita na radu, minimalna plata i druga primanja radnika, disciplinske odgovornosti radnika i druga pitanja. Sa uslovom iz kolektivnog ugovora visina nadnica se postavlja iznad ravnoteženih a postaju i manje fleksibilne u odnosu na pritiske nezaposlenih radnika. Na taj način zaposleni preko sindikata, štiteći svoje pravo na više nadnice doprinose višoj nezaposlenosti od one koja bi postojala da je obezbjeđena potpuna elastičnost plata i nadnica. U dugom vremenskom periodu i tržište rada će se kretati ka ravnoteži ponude i tražnje. Nadnice za tražena zanimanja će rasti a padati za slabo tražena zanimanja. Dugoročno, nadnice imaju tendenciju pomicanja u pravcu uravnoteženja ponude i tražnje rada, pa će to dovesti do smanjivanja nezaposlenosti. No taj dugi rok može značiti desetine godina nade i strpljenja onih koji traže posao.⁶

⁶ Dr Milenko R. Stanić, Osnove ekonomije, str. 142, Banja Luka; 2006.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

2.ZAPOSLENOST/NEZAPOSLENOST U BiH

Podaci prikupljeni u Anketi radne snage u BiH objavljeni su u julu 2006. godine. Anketa je provedena u skladu sa metodološkim pravilima i načelima Međunarodne organizacije rada (ILO) u periodu od 10. do 16. aprila 2006. godine. U Anketi se, između ostalog, došlo do slijedećih podataka vezanih za zaposlenost/nezaposlenost.

Ukupno radno sposobno stanovništvo u BiH čini 2,7 miliona stanovnika. Od tog broja preko 1,5 miliona ili 56,9% stanovnika je neaktivno stanovništvo, a oko 1,2 miliona ili 43,1% je radno aktivno stanovništvo. U neaktivno stanovništvo se svrstavaju osobe do navršene 15 godine života i radno sposobne osobe koje se ne izjašnjavaju niti da su zaposlene niti da su nezaposlene. Radno aktivno stanovništvo čine zaposlene i nezaposlene osobe. Prema Anketi u BiH je zaposleno 811.000 stanovnika, a broj nezaposlenih je 366.000 stanovnika. Stopa zaposlenosti je 29,7%, a stopa nezaposlenosti je 31,1%.⁷

Obrazovna struktura zaposlenih osoba pokazuje da je najveći broj zaposlenih ima završenu srednju školu za određena zanimanja ili gimnaziju i to 60,6%, zatim slijede zaposleni sa osnovnom školom ili nižim obrazovanjem kojih je 25,3%, a akademski obrazovanih osoba je 14,0%. Obrazovna struktura nezaposlenih osoba je dosta slična. Naime, sa srednjom školom je 70,2%, sa osnovnim obrazovanjem ili nižim obrazovanjem je 25,4%, dok je 4,4% nezaposlenih završilo višu školu, fakultet, akademiju, magisterij ili doktorat.

Stručna sprema	Nezaposleni	Zaposleni
SSS	70,2%	60,6%
NŠS	25,4%	25,3%
VSS	4,4%	14,0%

2.1.Plaće i zaposlenost

U junu 2006. godine u F BiH, RS i Brčko Distriktu prosječna neto plaća iznosila je 599 KM, 524 KM i 677 KM, respektivno. U odnosu na juni 2005. prosječna neto plaća u F BiH i RS veća je za 43 KM (7,7%), odnosno 60 KM (12,9%) , au Brčko Distriktu prosječna neto plaća veća je ta 14 KM (2,1%). Uprkos relativno visokim postocima rasta nominalnih prosječnih

⁷ Stopa zaposlenosti se izračunava tako da se broj zaposlenih podijeli sa radno sposobnim stanovništvom i pomnoži sa 100; stopa nezaposlenosti se izračunava tako što se broj nezaposlenih podijeli sa aktivnim stanovništvom (zaposleni + nezaposleni tj radnom snagom) i pomnoži sa 100.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

plaća u oba entiteta u ovom razdoblju, bilježi se pad njihove realne vrijednosti za 0,05%.⁸

Prezentirani podaci daju cjelovitu i vjerodostojniju sliku o kretanju zaposlenosti u BiH nego oficijelni podaci (s obzirom na broj registrovanih nezaposlenih osoba), prema kojima je u junu 2006. godine u BiH je bilo 511.813 nezaposlenih i 650.553 zaposlenih.⁹

2.2. Ispitivanje tržišta rada u BiH

Prelaskom bosanskohercegovačke privrede na tržišnu ekonomiju definirana je značajna aktivnost u radu Zavoda i Službi za zapošljavanje – da prate i prepoznaju potrebe tržišta rada, kako bi na osnovu prikupljenih podataka mogli planirati odgovarajuću strategiju za usklađivanje ponude radne snage i potreba tržišta u Bosni i Hercegovini.

Federalni zavod i službe za zapošljavanje su 2005. godini proveli prvo sistematsko anketiranje poslodavaca, kako bi prikupili podatke o kretanjima i potrebama tržišta rada na području Federacije Bosne i Hercegovine.

Prema smjernicama o sradnji zaključenog između Federalnog zavoda i Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske, dogovoreno je da se ova aktivnost u 2006. godini zajedno realizuje na nivu Bosne i Hercegovine.

Cilj:	- Anketirati prema utvrđenim kriterijima, definirani uzorak poslodavaca u Bosni i Hercegovini
Planirane aktivnosti	- Formiranje konsultativnog tima za ispitivanje tržišta rada na nivou Bosne i Hercegovine, - Usaglašavanje jedinstvene metodologije u upitnika za anketiranje poslodavaca, na nivou BiH - Obuku anketara za posjetu poslodavcima - Izrada odgovarajućeg softvera za unos i obradu prikupljenih podataka - Objedinjivanje dobijenih informacija i izradu završnog izvještaja na nivou BiH - Diseminacija i promocija značaja ispitivanja tržišta rada
Ciljana grupa	- Poslodavci koji zapošljavaju pet i više radnika a registrovani su na području BiH
Način finansiranja	- Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2006. godinu
Partneri u realizaciji	- Službe za zapošljavanje u F BiH, Zavod za zapošljavanje R S i poslodavci
Potrebna sredstva	55.000 KM
Vrijeme realizacije	- 2006. godina

⁸ Bilten CBBiH broj 2, str. 33 – 35.

⁹ Podatak entitetskih zavoda za statistiku i Agencije za statistiku BiH na osnovu evidencija zavoda za zapošljavanje.

SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE EKONOMIJE PREDUZEĆA

3. ZAPAZANJA PRILIKOM POROVOĐENJA ANKETE

Navedenu Anketu o radnoj snazi "ARS - 2006" koju su zajedno sprovodili Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Republički zavod za statistiku Republike Srpske i Federalnog zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, i sam lično učestvovao sprovođenju ankete od 10. do 16. aprila 2006. godine.

Moja zapažanja su slijedeća:

1. na pitanje dali ste radili u toku referentne sedmice odgovor je bio "da",
2. na pitanje koje je vaše zanimanje na poslu odgovor je bio "zaposlenik",
3. na pitanje je li vaš posao na određeno ili neodređeno vrijeme odgovor je bio na "neodređeno" vrijeme,
4. na pitanje ostvarujete li na poslu zdravstveno osiguranje odgovor je bio u više slučajeva "ne",
5. na pitanje ostvarujete li penziono osiguranje odgovor je bio u više slučajeva "ne".

Svi ispitanici koji su na pitanja 4. i 5. dali odgovore ne u slijedećim pitanjima su dali slijedeće odgovore:

71. na pitanje jeste li prijavljeni Zavodu za zpošljavanje odgovor je bio "da",
72. Ostvarujete li u Zavodu pravo na zdravstvenuo osiguranje odgovor je bio "da",
85. na pitanje iz kojeg izvora sredstava – prihoda se pretežno izdržavate odgovor je bio od "plaće".

Kad se izvrši analiza ispitanika koji su na 4 i 5 pitanje dali odgovore ne a prijavljeni su na Zavodu za zapošljavanje i ostvaruju pravo na zdrvrstveno osiguranje preko Zavoda za zapšoljavanje moje mišljenje da ti ispitanici rade **nacrno**. Takođe, u akciju spriječavanja rada na crno tj. sprečavanje sive ekonomije trebaju se uključiti i odgovarjuća ministarstva, kao i granski sindikati.

4.ZAKLJUČAK

Tržište rada u Bosni i Hercegovini postaje sve dinamičnije. Dešavanja i promjene na tržištu rada su vrlo značajni za svaku državu, odnosno drušvo u cijelini, jer su usko povezani sa snagom ljudskog potencijala u ostvarivanju ciljeva općeg ekonomskog razvoja i poboljšanja socijalne sigurnosti građana. To nameće potrebu značajnijeg intrevenisanja na tržištu rada, kroz provođenje niza aktivnosti u cilju osiguravanja većeg zapošljavanja posrdsstvom potencijalnih mjera i efikasnijeg i boljeg povezivanja radne snage i poslodavaca.

Također, neophodno je pojačati rad Inspekcije za rad i radne odnose kako bi se rad na crno sveo na minimum.

**SEMINARSKI RAD IZ PREDMETA OSNOVE
EKONOMIJE PREDUZEĆA**

LITERATURA:

1. *dr Milenko R. Stanić, Osnovi ekonomije, Banja Luka, 2006. godine*
2. *Bilten, CB BiH, broj 2.*
3. *Bilten, Federalnog Zavoda za zapošljavanje, juni 2006. godine*